

The background image shows a woman with her hair in a bun, wearing a blue and white striped shirt, sitting in a red inflatable boat. She is looking towards a young child with curly blonde hair, who is also wearing a striped shirt and smiling. They are outdoors on a sandy area, possibly a beach, with a wooden fence and a light blue building in the background.

Samen de effecten van armoede in gezinnen verminderen

Werkbladen bij het stappenplan om de effecten van armoede
in gezinnen te verminderen

Voor gemeenten en hun samenwerkingspartners

Stappenplan 'Samen de effecten van armoede in gezinnen verminderen'

- GEMEENTE
- ONDERWIJS
- MAATSCHAPPELIJKE PARTNERS

Betrek ouders en jongeren

Voor wie zijn deze werkbladen?

Deze werkbladen zijn bedoeld voor gemeenten en hun samenwerkingspartners die samen de effecten van armoede in gezinnen willen verminderen. Deze werkbladen zijn de praktische vertaling van het stappenplan Effecten van armoede in gezinnen verminderen. Vind een overzicht van dit stappenplan hier (link nog toevoegen).

Het stappenplan en de werkbladen geven handvatten om vanuit een gezamenlijke analyse te komen tot een samenhangende aanpak. Dit stappenplan helpt om de krachten te bundelen, beter te doen wat kinderen, jongeren en gezinnen nodig hebben, de gezamenlijke opgave te vertalen naar een concreet plan, en duurzame resultaten te bereiken voor kinderen en jongeren.

Het stappenplan en bijbehorende werkbladen zijn opgedeeld in zeven stappen:

1. [Zoek naar de gezamenlijkheid in de urgentie >](#)
2. [Organiseer de samenwerking en besluitvorming >](#)
3. [Verzamel gegevens en analyseer en interpreteer ze gezamenlijk >](#)
4. [Formuleer concrete maatschappelijke resultaten >](#)
5. [Geef vorm aan een passende aanpak >](#)
6. [Maak afspraken over meten en bijsturen >](#)
7. [Voer het plan uit >](#)

Op elk werkblad geven we meer informatie en handvatten om deze stap gezamenlijk met gemeenten en onderwijs te gaan zetten. Dit stappenplan is geen blauwdruk, maar biedt een leidraad voor een continu proces van leren en verbeteren.

Aan de slag!

Disclaimer: In de komende maanden zal dit stappenplan doorontwikkeld worden samen met gemeenten en andere (kennis)partners. We horen graag suggesties en ideeën voor verbetering. Ook vragen zijn welkom. Neem contact op met Ellen Donkers van het NJi: e.donkers@nji.nl.

Stap 1

Zoek naar de gezamenlijkheid in de urgentie

Doel van deze stap

Een doelgerichte en samenhangende aanpak heeft meer slagkracht dan afzonderlijke initiatieven en draagt bij aan langjarig herstel en perspectief voor kinderen en jongeren.

Resultaat na deze stap

Als samenwerkingspartners weten we welke opgave voor ons ligt, erkennen we dat dit een gezamenlijke opgave is en voelen we de urgentie om er samen mee aan de slag te gaan.

Doorlopende stap: betrek jongeren en ouders

Wanneer we in het stappenplan en de werkbladen spreken over ‘jongeren en ouders’ dan bedoelen we ‘kinderen, jongeren, ouders en opvoeders’.

In alle stappen van dit stappenplan is het perspectief van kinderen, jongeren en ouders essentieel. Door als gemeente te luisteren naar kinderen en ouders in armoede, en door hen een stem te geven, werk je samen aan duurzame oplossingen. Maak daarom met elkaar afspraken over hoe kinderen, jongeren en ouders gedurende het hele proces betrokken worden.

Lees hier meer informatie en tips over het betrekken van jongeren en ouders:

[Handreiking duurzame jongerenparticipatie \(Nji\)](#)

[Ervaringsdeskundigen doorbreken vicieuze cirkel van armoede \(Movisie\)](#)

[Van vink naar vonk: geleerde lessen over ouderbetrokkenheid in de aanpak Met Andere Ogen](#)

[Participatie \(ZonMw\)](#)

Gaandeweg bepalen van de opgave

Wat is onze gezamenlijke opgave? Tip: Probeer niet om deze opgave of het gezamenlijke vraagstuk perfect tot in de puntjes te verwoorden. We gaan hier in stap 3 op verder.

Wat valt ons op bij dit vraagstuk?
Tegen welke kwesties lopen we aan?

Waarom vinden we het belangrijk om gezamenlijk aan de slag te gaan?

Stap 2

Organiseer de samenwerking en besluitvorming

Doel van deze stap

Voor de gezamenlijke opgave is samenwerking nodig tussen mensen en organisaties vanuit verschillende werkvelden. Voor duurzame effecten is daarnaast structurele verankering belangrijk in de bestaande organisatiestructuur en in regulier beleid en uitvoering.

Resultaat na deze stap

We hebben bepaald waar en bij wie de regie ligt en wie overzicht houdt over alle relevante netwerken. Ook hebben we afspraken gemaakt over het proces van planontwikkeling, besluitvorming en borging op de lange termijn.

Wat is onze gezamenlijke opgave?

Welke partners en netwerken hebben we nodig?

Denk aan Werk en Inkomen, schuldhulpverlening en WMO van de gemeente, het onderwijs, de kinderopvang, kerken en moskeeën, sport en cultuur, buurtwerk en vrijwilligersinitiatieven en aan fondsen en stichtingen die actief zijn in de gemeente.

Stap 2

Organiseer de samenwerking en besluitvorming

De ambitie is om deze samenwerking ook op langere termijn goed in te kunnen zetten.
Geef daarom alvast antwoord op de volgende vragen:

Welke partijen betrekken we bij ons plan?

Wat is een logische samenstelling voor in onze gemeente?

Op welke plek ligt het voor de hand om deze opgave bestuurlijk en beleidsmatig vorm te geven? Waar is goede samenwerking en de energie om aan de slag te gaan? Bij welke partner(s) ligt de regie?

Stap 2

Organiseer de samenwerking en besluitvorming

Hoe vinden we de goede mensen voor deze werkgroep? Wie onderneemt hierin actie?

Wie zorgt voor de organisatie: zoals een agenda, vastleggen van besluiten, planning?

Waar vindt besluitvorming plaats, tussen de organisaties en intern (zoals onderwijs, welzijn, sport, veiligheid, cultuur)?

Stap 3

Ga in gesprek over de gezamenlijke analyse van de staat van de jeugd

Doel van deze stap

Je kunt pas gericht beleid inzetten als je weet hoe het met kinderen en jongeren gaat en wat zij nodig hebben voor herstel en perspectief. De analyse van het welbevinden van kinderen en jongeren moet dan ook samen met alle partners én met kinderen en jongeren worden gedaan.

Resultaat na deze stap

Jullie hebben gegevens verzameld over hoe het met kinderen, jongeren en gezinnen in de regio/gemeente gaat, en deze gezamenlijk geanalyseerd en geïnterpreteerd.

Belangrijke vragen vooraf

Hoe betrekken we jongeren en ouders bij deze stap?

Analyse: verzamelen van gegevens

Hoe gaat het met de kinderen en jongeren in onze gemeente? Dit kan verschillen per wijk, gebied, school en gezin

Analyse vanuit gemeenten

Wat zijn zorgen en kansen in onze gemeente?

1. Wat weten we van hoe het gaat met de kinderen en jongeren vanuit landelijk onderzoek?

Bekijk hier de cijfers over jullie gemeente:

- CBS: landelijke data over armoede. [Armoede_web_\(1\).pdf](#)
- [KansenKaart](#): inzicht in het inkomen van huishoudens op het niveau van gemeenten.
- [Dashboard armoede thuiswonende kinderen \(CBS\): per gemeente inzicht in waar de meeste kinderen in armoede wonen.](#)
- [Waarstaatjegemeente.nl](#): breed scala aan cijfers, bijvoorbeeld percentage inwoners in de schuldhulpverlening, het aantal voortijdig schoolverlaters, aantal kinderen dat naar de tandarts gaat, aantal kinderen dat sport.

2. Welke lokale cijfers hebben we?

Bekijk data over hoeveel gezinnen moeten rondkomen met een bijstandsuitkering en hoeveel gezinnen er in de schuldhulpverlening zitten. Je kunt hiervoor gebruik maken van een bewonersenquête waar vragen instaan over het inkomen van mensen. Ook kun je in kaart brengen hoeveel gebruik er wordt gemaakt van de voorzieningen voor gezinnen in kwetsbare situaties. Hoe is de deelname aan sport en cultuur? En hoe staat het met het welbevinden van kinderen in de gemeente?

Haal bij verschillende beleidsafdelingen informatie op. Verzamel signalen, beelden en verhalen uit de praktijk van professionals, maatschappelijke partners, jongeren en ouders.

Hulp nodig? Gebruik [Blok 1 van het Nji kwaliteitskompas](#) als leidraad.

Stap 3

Ga in gesprek over de gezamenlijke analyse van de staat van de jeugd

Analyse: verzamelen van gegevens (vervolg)

Hoe gaat het met de kinderen en jongeren in onze gemeente? Dit kan verschillen per wijk, gebied, school en gezin

Analyse vanuit de scholen

Wat zijn zorgen en kansen vanuit de scholen?

Onderwijs is de sleutel voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Hoewel scholen armoede niet (alleen) kunnen oplossen, kunnen zij er wel aan bijdragen dat elke leerling wordt gezien, kan meedoen en toekomstkansen krijgt in een veilige en stimulerende leeromgeving. Scholen hebben als taak om armoede te signaleren, ouders door te verwijzen naar ondersteuning en een veilige en stimulerende leeromgeving voor leerlingen te creëren.

Stap 3

Ga in gesprek over de gezamenlijke analyse van de staat van de jeugd

In gesprek: gezamenlijke interpretatie van de gegevens

We hebben vanuit de vorige stap de landelijke en lokale cijfers en cijfers uit het onderwijs opgehaald. Deze gaan we nu gezamenlijk bespreken en interpreteren met partners uit de gemeente/regio. Zo toetsen we of ons beeld klopt.

Bedenk als werkgroep met wie je in gesprek gaat

Met welke partners in onze gemeente/regio gaan we in gesprek om hun signalen en beelden over hoe het gaat met gezinnen in armoede op te halen? Bespreek dit met alle partners van het plan.

Kies in eerste instantie voor partners die een belangrijke plek innemen in de gemeenschap en die gemotiveerd zijn om bij te dragen aan dit gemeenschappelijke doel. Een overzicht met mogelijke gesprekspartners staat in het overzicht [opgroeien in Nederland](#).

Betrek ook jongeren en ouders bij dit gesprek.

Vragen tijdens het gesprek

Ga in het gezamenlijke gesprek met partners uit de gemeente/regio aan de slag met onderstaande vragen:

Welke aanvullende signalen hebben we vanuit de praktijk over hoe het nu gaat met gezinnen die leven in armoede?

Herkennen wij het beeld vanuit de opgehaalde cijfers?

**Kunnen we het beeld verklaren?
Wat is het verhaal achter de cijfers?**

Wat vinden we ervan? Zouden we dit willen verbeteren?

Stap 3

Ga in gesprek over de gezamenlijke analyse van de staat van de jeugd

Gezamenlijke zorgen en kansen

Nu we als gemeente, onderwijs en maatschappelijke partners een gezamenlijk beeld hebben van hoe het met gezinnen in armoede gaat, waar zien we dan de zorgen en kansen

Wat zijn onze belangrijkste zorgen over de gezinnen in armoede in onze regio of gemeente?

Wat zien we als belangrijkste kansen voor de kinderen en jongeren in onze regio of gemeente?

Stap 4

Formuleer concrete maatschappelijke resultaten

Doel van deze stap

Om te bepalen of de gezamenlijke inzet effectief is, is het nodig om de gezamenlijke opgave te vertalen naar concrete maatschappelijke resultaten voor kinderen en jongeren. Aan de hand van indicatoren kun je zien, merken en weten of je op de goede weg bent met het realiseren van de beoogde resultaten.

Resultaat na deze stap

We hebben concrete beoogde maatschappelijke resultaten voor kinderen en jongeren geformuleerd, met bijbehorende indicatoren.

Belangrijke vragen vooraf

Hoe betrekken we jongeren en ouders bij deze stap?

Hoe betrekken we jeugdprofessionals bij deze stap?

Tip: Neem de zorgen en kansen vanuit stap 3 als uitgangspunt bij het beantwoorden van deze vragen.

Wat willen we met en voor gezinnen in armoede bereiken?

Zie ook Blok 2: Maatschappelijk resultaat van het kwaliteitskompas

Wat is er over 3 jaar anders (resultaten kinderen en jongeren) dan nu?

Stap 4

Formuleer concrete maatschappelijke resultaten

Vanuit voorgaande vragen: op welke doelgroep en welke (sub)groepen willen we ons richten? (Zo concreet mogelijk)

Keuzes maken (vanuit het geld dat beschikbaar is)
Waar gaan we het meeste verschil maken?

Stap 4

Formuleer concrete maatschappelijke resultaten

Welke resultaten zijn haalbaar? Hoe meet je dat? Welke indicatoren hanteren we?

Haalbaar resultaat:

Indicator:

Haalbaar resultaat:

Indicator:

Haalbaar resultaat:

Indicator:

Hulp nodig?

[Gebruik Blok 2: Maatschappelijk resultaat van het Nji kwaliteitskompas >](#)

Voorbeeld: beleidsplan gemeente Velsen

Een van de hoofddoelen in het beleidsplan van de gemeente Velsen is dat alle kinderen gelijke kansen krijgen. De gemeente heeft hiervoor verschillende resultaten geformuleerd:

- Het bereik en gebruik van kindregelingen stijgt.
- Kinderen krijgen meer mogelijkheden om aan sociale, culturele en sportieve activiteiten mee te doen.
- Intermediairs krijgen meer mogelijkheden om in contact te komen met het gezin en om hulp te bieden.
- Meer scholen verzorgen financiële educatie zodat kinderen op jonge leeftijd wordt geleerd hoe ze verstandig met geld omgaan.
- Meer samenwerkingspartners werken mee aan een integrale aanpak van kinderarmoede.
- Meer minimagezinnen zijn in beeld (ook werkende armen).

Stap 5

Geef vorm aan een passende aanpak

Doel van deze stap

Op basis van de beoogde maatschappelijke resultaten kunnen de meest passende activiteiten, aanpakken en interventies worden bepaald. Het is raadzaam om daarbij gebruik te maken van kennis over hoe we de effectiviteit van deze aanpakken kunnen vaststellen.

Resultaat na deze stap

Jullie hebben een aanpak vormgegeven die nodig is om de maatschappelijke resultaten voor kinderen en jongeren te realiseren. Betrokken professionals weten wat hun rol is en wat ze kunnen bijdragen om de resultaten voor kinderen en jongeren te realiseren, en zijn hierop toegerust.

Belangrijke vragen vooraf

Hoe betrekken we jongeren en ouders bij deze stap?

Welke aanpakken en programma's worden al uitgevoerd in onze regio/gemeente en lopen goed?

Ga na welke interventies of activiteiten jullie gezamenlijk willen inzetten.

Stap 5

Geef vorm aan een passende aanpak

Aan de slag met nieuwe interventies of activiteiten

Ga je voor nieuwe interventies of activiteiten, check dan eerst de databank en database.

[Databank effectieve jeugdinterventies >](#)

[Database van het loket Gezond leven >](#)

Aan de slag met huidige interventies of activiteiten

Ga je aan de slag met huidige interventies of activiteiten, score ze dan op onderstaande bouwstenen voor effectiviteit.

Een uitgebreide uitleg over onderstaande bouwstenen vind je hier: [Bouwstenen effectiviteit - Transformatie jeugdhulp | Nji](#)

☐ Doelgericht	De aanpak is doelgericht. De doelgroep is helder en er is duidelijk wel probleem moet worden opgelost en dat de aanpak hieraan bij draagt.
☐ Lokaal passend	Sluit aan bij wat er leeft en speelt op school, in de wijk, op de sportclub, in buurtcentra. Maak gebruik van lokale mogelijkheden en lokaal aanbod.
☐ Samenhangend	Aandacht voor alle leefdomeinen van kinderen en jongeren zoals de wijk, school, vrije tijd, online, en het gezin. Een samenhangend pakket aan activiteiten levert meer effect op dan allerlei losse projecten.
☐ Lerend	Meet de effecten van de aanpak, bespreek de resultaten als doel om ervan te leren en de aanpak te verbeteren.
☐ Onderbouwd	Benut wetenschappelijke kennis over wat werkt om te onderbouwen welke activiteiten zinvol zijn en welke niet.
☐ Professionals zijn toegerust	Professionals staan achter de aanpak. Zij voelen zich toegerust om hun opdracht uit te voeren, waarbij voldoende ruimte is om te leren en te reflecteren.
☐ Duurzaam	De aanpak is verankerd in alle domeinen van het gemeentelijke beleid.

Stap 6

Maak afspraken over meten en bijsturen

Doel van deze stap

Als je het proces, de output en de outcome met regelmaat bespreekt en er op bijstuurt, voer je een lerende beweging. Dit draagt bij aan betere resultaten.

Resultaat na deze stap

Samenwerkingspartners hebben afspraken gemaakt om de inzet, activiteiten en resultaten van het plan te monitoren.

Belangrijke vragen vooraf

Hoe betrekken we jongeren en ouders bij deze stap?

Tip: voer dit gesprek met alle relevante partijen. Wie moeten aanwezig zijn zowel vanuit beleid, onderzoek/monitoring en praktijk?

Het gezamenlijke gesprek over monitoring

Metan van activiteiten uit onze aanpak (korte termijn)

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

Zijn de voorgenomen acties uitgevoerd? (proces)

Hoeveel kinderen, jongeren en ouders hebben deelgenomen? (output)

Heeft deze activiteit de directe resultaten opgeleverd die we hadden verwacht? (outcome)

Hoe is onze samenwerking geweest? (proces)

Metan van maatschappelijke resultaten (lange termijn)

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

Hoe gaat het met kinderen en jongeren op de gestelde doelen (maatschappelijke resultaten)?

Hoe scoren we op de eerder in stap 4 geformuleerde indicatoren?

Stap 6

Maak afspraken over meten en bijsturen

Wat hebben we nodig om dit gesprek te voeren? Hoe kunnen we dit monitoren?

Besprek met elkaar voor alle niveaus (proces, output, outcome, effect) de volgende vragen:

Wat willen we nou echt meten en weten? Is de informatie echt noodzakelijk of interessant? Past wat we willen meten bij het doel van de activiteit?

Welke data verzamelen we? Hoe meten we die? Welke tools en input gebruiken we daarvoor?

Hoe vaak meten we? Is de frequentie van dataverzameling passend bij de activiteit?

Wie is verantwoordelijk voor de dataverzameling?

Borgen van monitoring

Hoe zorgen we dat we regelmatig het gesprek over de voortgang voeren?

Kunnen we dit koppelen aan geplande periodieke overleggen?

Welke afspraken maken we daar nu over?

Wat is het eerstvolgende moment?

Wie zijn daarbij aanwezig?

Wie leveren de gegevens/input voor dit gesprek?

Stap 6

Maak afspraken over meten en bijsturen

Voorbeeld: armoedemonitors

Verschillende gemeenten werken met een armoede- en schuldenmonitor. Met deze monitor krijgen ze beter zicht op hoe de armoede- en schuldenproblematiek zich ontwikkelt.

- De Armoedemonitor van de gemeente Utrecht laat zien hoeveel Utrechters moeten rondkomen van een laag inkomen. De gemeente analyseert hoe deze groep is samengesteld en zich ontwikkelt, en of de doelgroep wordt bereikt met de regelingen die er zijn.
- De Armoedemonitor van de gemeente Zaanstad geeft inzicht in de achtergrondkenmerken van minima en heeft specifieke aandacht voor ‘werkende armen’ en voor kinderen in armoede. Ook geeft de monitor informatie over het bereik van de regelingen voor kinderen in armoede, onder andere de deelname aan sport- en cultuuractiviteiten.

Heb je dit stappenplan al een keer doorlopen, dan is het belangrijk om met elkaar voor de nieuwe cijfers/gegevens de onderstaande vragen te beantwoorden:

1. **Herkennen.** Hoe verhouden deze cijfers zich tot wat we dagelijks in onze praktijk zien?
2. **Begrijpen.** Kunnen we het beeld verklaren? Wat is het verhaal achter deze cijfers? Zijn er groepen waarvoor het cijfer hoger/lager is?
3. **Wat vinden we ervan? Welke cijfers willen we verbeteren?**
4. **Welke (verbeter)acties halen we hieruit? En hoe gaan we dat aanpakken?**

Lees meer over een lerende cyclus: [aanpak Met Andere Ogen](#).

Stap 7

Voer het plan uit

Doel van deze stap

Ook in de periode van uitvoering is het nodig elkaar te blijven informeren en regelmatig te bevragen over de voortgang.

Resultaat na deze stap

Gemeente en samenwerkingspartners hebben het plan goedgekeurd en gaan ermee aan de slag. Ook hebben de partners afgesproken om elkaar te blijven informeren en ontmoeten, om zo al lerend met elkaar duurzame effecten voor kinderen en jongeren te behalen.

Belangrijke vragen vooraf

Hoe betrekken we jongeren en ouders bij deze stap?

Is het plan goedgekeurd door de gemeenteraad/
gemeenteraden?

Contact onderhouden

Als iedereen aan de slag gaat met zijn deel van het plan is het belangrijk om met elkaar in verbinding te blijven. Maak gezamenlijke afspraken:

Wanneer en hoe informeren we elkaar over de voortgang van de activiteiten?

Hoe houden we iedereen aangehaakt?

Op welke momenten zoeken we elkaar op, ook buiten de doorlopende monitoringsgesprekken?

Hoe houden we de verbinding met ouders en jongeren?

Langdurige samenwerking

Hoe verankeren we de samenwerking in onze organisatiestructuren en in regulier beleid en uitvoering?

Hoe kunnen we deze gezamenlijke aanpak en werkwijze gebruiken om bestaande werkwijzen en culturen te veranderen? (minder verkokering en versnippering).

Nederlands
Jeugdinstituut

Nji

